

GDO KURALLARI ve UYGULAMALARINDA

TÜRKİYE ile AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ TEMEL FARKLAR

Prof.Dr. Hakan YARDIMCI*

*Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı

Türkiye, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) konusunda Cartagena Biyogüvenlik Protokolüne ve Avrupa Birliği direktiflerine paralel ülkesel gereksinimleri dikkate alarak bir kanun oluşturmuştur. Bu kapsamda hazırlanan Biyogüvenlik kanunu ve iki yönetmeliği 26 Eylül 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun amacı; bilimsel ve teknolojik gelişmeler çerçevesinde, modern biyoteknoloji kullanılarak elde edilen genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar ve ürünlerinden kaynaklanabilecek riskleri engellemek, insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla biyogüvenlik sisteminin kurulması ve uygulanması, bu faaliyetlerin denetlenmesi, düzenlenmesi ve izlenmesi ile ilgili usul ve esasları belirlemektir. Bu Kanun; genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar ve ürünleri ile ilgili olarak araştırma, geliştirme, işleme, piyasaya sürme, izleme, kullanma, ithalat, ihracat, nakil, taşıma, saklama, paketlenme, etiketleme, depolama ve benzeri faaliyetlere dair hükümleri kapsar. Veteriner tıbbî ürünler ile Sağlık Bakanlığınca ruhsat veya izin verilen beşeri tıbbî ürünler ve kozmetik ürünleri bu Kanun kapsamı dışındadır. AB ile uyum sürecinde hazırlanmasına karşın Biyogüvenlik Kanunu Avrupa Birliğinin aynı konudaki mevzuat ve uygulamaları ile bazı konularda önemli farklılıklar göstermektedir. Türkiye henüz Avrupa Birliği Üyesi olmaması nedeni ile GDO konusundaki Avrupa Birliği kararları veya EFSA raporlarının Türkiye için bağlayıcı bir niteliği yoktur. Türkiye’de GDO başvuru aşamaları, risk değerlendirilmesi, etiket eşik değeri ve bulaşma gibi kabul sonrası uygulamalarda Avrupa Birliği kurallarını benzer şekilde uygulamaktadır. GDO üretiminin yasak olması, bebek mamalarında GDO kullanılmaması, hapis cezaları AB ile en büyük farkı oluşturmaktadır. Avrupa Birliğinde EFSA tarafından yapılan risk değerlendirmesi yapılan ve olumlu rapor alan GDO’lar ile ilgili karar Avrupa Komisyonunda verilmektedir. Türkiye’de bilimsel komitelerde Risk ve sosyo-ekonomik değerlendirilmesi yapılan GDO’lar hakkında Biyogüvenlik Kurulu tarafından karar alınmaktadır. Biyogüvenlik kurulu tarafından alınan olumlu kararlar resmi gazetede yayımlandıktan sonra ilgili Bakanlık tarafından icra edilmektedir. Avrupa Birliğine GDO başvuruları gen sahibi firmalar tarafından yapılmakta, ürünün ticarileştirilmesi sırasındaki her türlü bilgi (gizli bilgi dahil) EFSA’ya verilmektedir. Başvuru konusunda da AB ve Türkiye arasında farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye de başvurusu yapılan GDO’nun kullanımında her amaç için ayrı başvuru ve karar alınırken Avrupa Birliğinde gıda ve yem için tek başvuru ve tek karar söz konusudur. Buna göre AB’de izin alan GDO hem gıda ve hem de yem olarak kullanılabilir. Bunun yanında, Biyogüvenlik kanunu uygulamalarını ağır bulan gen sahibi firmalar bugüne kadar Türkiye’de GDO başvurusu yapmamıştır. O nedenle, GDO başvuruları Biyogüvenlik Kuruluna ithalatçı firmalarca yapılmış ve Bilimsel Komitelerinin risk değerlendirme amacıyla ithalatçıdan istediği bilgiler, üretici firmalar tarafından 3. Şahıslara verilemeyeceği gerekçesi ile alınmamıştır. Gıda konusunda Biyogüvenlik Kuruluna yapılan başvurular başvuru sahipleri tarafından geri çekilmiştir. Bir onay söz konusu olmaması nedeni ile gıdada GDO kullanımı yasaktır. Avrupa Birliğinde olduğu gibi gıda ve yem de etiket eşik değeri %0,9 ve bulaşma eşik değeri % 0 dir. Yem için yapılan başvurularda 9 soya ve 26 çeşit mısır kabul edilmiştir. Etiket eşik değeri Avrupa Birliğinde olduğu gibi %0,9 ve bulaşma eşik değeri (başvurusu yapılan ancak henüz kabul edilmemiş GDO’lar için) % 0,1 dir. Türkiye’de günümüzde yem amaçlı 36 GDO (10 soya ve 26 mısır) izin almıştır. Buna karşın Avrupa Birliğinde 102 GDO (19 soya, 65 mısır, 12 pamuk, 5 kolza ve 1 şeker pancarı) gıda ve yem amaçlı olarak izin almıştır. Türkiye’de Gıda amaçlı izin almış GDO

olmamasına karşın bu rakam AB'de 102 dir. Bu nedenle AB gıda da GDO bulaşması konusunda sıfır tolerans politikasını Türkiye ile karşılaştırılmayacak kadar rahat uygulayabilmektedir. Ayrıca, gıda ve yem için tek karar alınmış olması düşük seviyede bulaşmanın tolare edilmesine imkan vermektedir.